

गाभण गाई-म्हशीमधील गर्भपात

जनावरांमध्ये विविध कारणांनी गर्भपात होतो. गर्भपात कशामुळे होतो, याची कारणे पशुपालकाला माहिती असणे गरजेचे आहे.

गर्भपाताची कारणे :

अ) विषबाधा : वनस्पतीमध्ये असणाऱ्या नायट्रेटसमुळे जनावरांमध्ये गर्भपात होतो.

ब) आहार : गाभण जनावरांना आहारातून आवश्यक ती प्रथिने, ऊर्जा, क्षार, जीवनसत्त्वे आणि स्वच्छ पाणी देणे आवश्यक असते. सातव्या महिन्यापासून पुढे गर्भाच्या वेगाने होणाऱ्या वाढीसाठी कॅल्शियम आणि फॉस्फरस या दोन क्षारांची फार मोठी गरज असते. संतुलित आहार न मिळाल्यामुळेसुद्धा जनावरांमध्ये गर्भपात होऊ शकतो.

क) जनुकीय कारणे : गर्भामध्ये जनुकीय असमानता असल्याने गर्भपात होतो. जसे संसर्गजन्य तत्त्वे गर्भामध्ये शारीरिक बदल घडवू शकतात.

ड) संसर्गजन्य रोग :

१) जिवाणू : ब्रुसेल्ला अॅबॉर्टस हे जिवाणू खूप मोठ्या प्रमाणात गर्भपाताला कारणीभूत आहेत. हे जिवाणू नैसर्गिक रेतन प्रक्रियेत गाईमध्ये संसर्गित होऊ शकतात. कारण हे जिवाणू वळूमध्ये असू शकतात. तसेच अॅक्टिनोमायकोसिस, बॅसिलस, स्ट्रॅप्टोकोकस, लेप्टोस्पायरा इ. यासारखे जिवाणू आणि वातावरणात आढळणारे इतरही जिवाणू गर्भपात होण्यास कारणीभूत आहेत.

२) प्रोटोजुआ : हे एका गाईकडून दुसऱ्या गाईकडे किंवा एका वळूकडून दुसऱ्या वळूकडे किंवा प्रदूषित जनन साधनांमधून संसर्गित होऊ शकतात. या संसर्गजन्य रोगांमुळे प्राथमिक अवस्थेतील गर्भपात होऊ शकतो.

३) विषाणू : विषाणूंमुळे जनावरांमध्ये गर्भपात होत असला तरी याचे प्रमाण कमी आहे. असे असले तरी विषाणूजन्य रोगांमुळे विविध रोग उद्भवून मोठ्या प्रमाणात गर्भपात होऊ शकतो.

४) बुरशी : बुरशीमुळे सर्वसाधारणतः दोन महिन्यांमध्ये गर्भपात होऊ शकतो. हिवाळ्यामध्ये बुरशीयुक्त गवत किंवा ओला चारा मिळाल्यामुळे बुरशीची वाढ झपाट्याने होते. असा चारा जनावराने खाल्ला तर गर्भपात होण्याची शक्यता असते.

उपचार :

- पशुवैद्यकाकडून योग्य तपासणी करून उपचार करावे.
- गर्भपात झालेले जनावरे चांगल्या जनावरांपासून वेगळी बांधावीत. वार पडत नसेल तर त्वरीत पशुवैद्यकाचा सल्ला घ्यावा.
- संसर्गजन्य रोगाची तपासणी करून घ्यावी.
- ब्रुसेल्लोसिस बाधित जनावरे गोठ्यात ठेवू नयेत. हा आजार संसर्गजन्य असल्यामुळे दुसऱ्या जनावरांनाही होतो व त्यांच्यामुळे गर्भपात होण्याची शक्यता असते.

प्रतिबंधात्मक उपाय :

- जनावरांचे लसीकरण वेळोवेळी करावे. जनावरांचे स्थलांतर टाळावे.
- आहारामध्ये इस्ट्रोजेन संप्रेरकाचे प्रमाण जास्त असणारे खाद्य, चारा कमी प्रमाणात द्यावा.
- जनावरांना विषबाधा होणार नाही याची काळजी घ्यावी.
- गाभण जनावरांमध्ये प्रोजेस्टिरोन हार्मोन कमी असल्यास तज्ज्ञ पशुवैद्यकाकडून उपचार करून घ्यावा.
- आनुवंशिक कारणे असल्यास जनावरे कमी करावीत. बाहेरील वातावरणापासून जनावरांचे संरक्षण करावे.
- जनावरांना मुबलक प्रमाणात पाणी तसेच समतोल आहार द्यावा.

प्रकाशन

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर, संशोधन अनुदान अंतर्गत

www.mafsu.in

* मार्गदर्शक *

www.knrcvs.in

कर्नल प्रा. (डॉ.) ए. एम. पातुरकर
मा. कुलगुरु, मपमविवि, नागपूर

डॉ. एस. व्ही. उपाध्ये
अधिष्ठाता, पशुविज्ञान विद्याशाखा,
मपमविवि, नागपूर

डॉ. एन. व्ही. कुरकुरे
संचालक संशोधन,
मपमविवि, नागपूर

डॉ. ए. यु. भिकाने
संचालक विस्तार शिक्षण,
मपमविवि, नागपूर

डॉ. व्ही. डी. आहिर
सहयोगी अधिष्ठाता
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा

* संकलन *

डॉ. स्मिता आर. कोल्हे
संशोधन प्रमुख, पशुवैद्यकीय व पशुसंवर्धन विस्तार शिक्षण विभाग
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा

संपर्क : टोल फ्री क्रमांक : १८००-२३३-३२६८ सकाळी १० ते सायं. ६ वा.